

Referat fra det 7ende nordiske herpetologiske symposiet

Beate Strøm Johansen

Herpetologi er læren om amfibier og krypdyr. Alle som er interesserte i frosker, paddler, salamandere, slanger og øgler kan bli med i en uformell norsk gruppe som heter Norsk Feltherpetologisk Forum (NFHF). De nordiske land har også et felles forum for herpetologiinteresserte (både amatører og forskere): Nordisk Feltherpetologisk Forum. Dette forumet arrangerer et faglig symposium omtrent hvert tredje år. Tidligere år har symposiene blitt arrangert i Sverige (1975, 1982, 1991), Danmark (1987, 1997) og Estland (1994). I 2000 fikk Norge æren av å være vert for symposiet. Nordisk Feltherpetologisk Forum avholdt sitt 7. symposium i perioden 15.-17. august 2000 på Tømte, Hurum i Akershus.

Tømte gård, i nærheten av Gardemoen, eies av Viten-skapsakademiet og brukes av Universitetet i Oslo som kurssted for biologiske emner. Gården ligger idyllisk til inne i granskogen, med sauer sovende under stabburet, tårnseilere hekkende i låven og langøreflaggermus boende på loftet. Kun en mannevond elgku med kalv kan bryte idyllen på dette stedet! Hovedhuset har moderne innredede soverom i andre etasje, med bad på hvert rom. Første etasje rommer kjøkken, spisestue og TV-stue. Kokk og mat kan bestilles ved behov, eller man kan selv ordne alt matstell. Låven er innredet til laboratorium og foredragssal

og har de fleste moderne hjelpemidler.

Arrangør og deltakere

Arrangør av årets symposium var Leif og Harald Gjerde fra Nordre Øyeren Biologiske Stasjon (NØBI). Disse ivrige feltbiologene har jobbet med kartlegging og bevaring av amfibier i Øyeren-deltaet i 13 år, samt andre biologiske registreringer. Arrangementet ble meget vellykket, selv om deltakelsen var relativt liten. På årets symposium var det tre deltakere fra Estland, en fra Danmark og syv fra Norge (se gruppefoto). Flere deltakere

fra Russland og Norge hadde måttet melde avbud. For mange er august fortsatt en hektisk feltperiode. Andre er på jobb og kan ikke komme fra i uka.

Programmet

Tirsdag 15. august fikk en sen start med brunsj i 10-11-tida. Flere av deltakerne hadde ikke sett hverandre siden forrige symposium i Danmark for tre år siden, så det ble et gledelig gjensyn og høy stemning! Etter en liten velkomsttale med praktisk informasjon ved Leif Gjerde, ble vi tatt med ut i skogen og beiteområdene rundt Tømte for å se på

Beate Strøm Johansen (f. 1964) er cand.scient. i biologi med hovedfag på grevling. Hun arbeider med doktorgrad om piggsvin, og har nylig gitt ut faktaboken «Barnas bok om piggsvin». Hun er innen zoologi spesielt interessert i pattedyr og herptiler. Beate tok i 1995 initiativet til opprettelsen av Aust-Agder-avdelingen av NZF, og siden 1998 har hun vært styremedlem i NZF sentralt.

Stensåsveien 20 B, NO-4846 Arendal. Tlf. P: 37 02 86 22.
E-post: bsjohans@stud.hia.no

lokalitetene der det skal graves 10 amfibiedammer. Dansk og estisk kompetanse bidro til gode diskusjoner omkring praktisk utførelse av gravingen, samt til den framtidige skjøtsel og forvaltning av lokalitetene. Mengder av modne bær og sopp gjorde ekskursjonen til en kulinarisk opplevelse for enkelte! En stor padde *Bufo bufo* ble vekket opp fra sin skjønnetssøvn i skogbunnen og behørig beundret og fotografert.

Klokka fem om ettermiddagen kom Pål Sørensen fra Nesodden og holdt en times engasjerende foredrag om sine slettsnok-studier. Pål er naturfaglærer ved Ruseløkka skole i Oslo, og har alltid vært en slangeentusiast. Han har i en årrekke fulgt slettsnoken ved en rekke lokaliteter i Oslo-regionen. Slettsnokene har han individmerket, lengdemålt, kjønnsbestemt og undersøkt formeringen hos. Pål Sørensen hadde også med seg en poster med fotografier som viste fargevariasjoner hos hoggorm. Disse fotografiene avlivet myten om at alle hannhoggormer er grå med sort sikksakkband og alle hunnhoggormer er brune med mørkebrunt sikksakkband. Heretter bør vi altså kjønnsbestemme alle hoggormene vi kommer over!

Kåre Fog fra Danmark ga oss deretter en på-sparket-orientering om hva som skjer på herptilfronten i Danmark. I forhold til Norge har Danmark tradisjonelt et stort herpetologmiljø, med ivrige amatører og fagfolk som jobber aktivt med registreringer og bevaring av viktige ynglebiotoper (amfibie-

Deltakere på det 7. nordiske herpetologiske symposium på Tømte. Bakerst fra venstre: Kåre Fog (Danmark), Piret Pappell (Estland), Beate Strøm Johansen, Kjell Sandaas og Dag Dolmen (Norge). Foran fra venstre: Matti Masing (Estland), Odd Rygh (Norge), Meelis Linnamägi (Estland), Leif Gjerde og Harald Gjerde (Norge). Mangler på bildet: Pål Sørensen (Norge). Foto: Dag Dolmen.

dammer). Her i landet har vi mye å lære av Danmark når det gjelder graving av nye amfibiedammer, konfliktløsning med grunneiere, samt bevaring av eksisterende dammer.

Etter middag tok brødrene Gjerde oss med på en måneskinnstur rundt Eidsvollsbygningen, der vi sporenstreks ble anmeldt til politiet for mystisk oppførsel. En Securitas-bil kom for å finne ut av disse mystiske personene med lommelykter i Eidsvolls-parken, men mannen ble straks beroliget da han ble innviet i flaggermusdetektorens hemmeligheter!

Onsdag 16. august var den store ekskursjonsdagen, og været viste seg fra sin beste side. Etter en orientering om Øyerenområdet og de lokalitetene vi skulle besøke, kjørte vi i to biler til Kongsrudtjern

og Breimåsetjern, begge med beliggenhet i et midlertidig naturesservat spesielt nikt på amfibier. Breimåsetjern har en av de tetteste bestandene av stor salamander *Triturus cristatus* i Norge, i følge Dag Dolmen. Noen har visstnok gjort sitt beste for å ødelegge denne lokaliteten, og det skal derfor bli spennende å følge med i dramaet rundt Kongsrudområdet i tida framover! Vi fant ingen store salamandere der nå (for seint på sommeren), mens vi derimot fant store mengder larver av liten salamander *Triturus vulgaris* i en «fangdam» på Berg gård i Aurskog. Det hyggelige ekteparet på gården fortalte oss om et interessant forsøksprosjekt de er med på, med bl.a. målinger av de ulike vannplantenes evne til å ta opp næringsstoffer i sigevannet.

Brødrene Gjerde var arrangører av symposiet. Her Leif Gjerde. Foto: Beate Strøm Johansen.

Leif Gjerde hadde bestilt båttur i Øyerendeltaet for oss klokka 1500-1630. Fra elvebåten fikk vi se deler av det enorme deltaet, og hvordan utgraving og sedimentering endrer deltaøyene fra år til år. Leif og Harald Gjerde fortalte om temporære og stabile anfibiedammer i deltaet. Etter båtturen kjørte vi til Gullhaugdammen og Merkja der Leif redegjorde for den mangelfulle forvaltningen av dammene og den mislykkete fredningen av Nordre Øyeren naturreservat.

Dagen endte på Skaugumåsen naturreservat der Pål Sørensen ventet oss med en medbrakt slettsnokhunn. Denne hunnen hadde, i følge Pål, seks fostere i hver sin sekk inne i kroppen. Vi fikk befole hunnens bukside for å lære å telle antall fostere, noe som er svært vanskelig for utrente. Skaugumåsen er en god slettsnoklokalitet med en lang,

sørvendt ur, men nå på kvelden var slangene krøpet i skjul for natten. Bare tørre skinn fra hoggorm- og slettsnokhudskifter avslørte artenes eksistens i ura nå. Kåre Fog fikk med seg et slettsnokskinn tilbake til Danmark og ble en lykkelig mann! Slettsnok har ikke vært observert i Danmark på mange år. Kåre fikk nå også nye ideer til hvordan han kan undersøke slettsnokens mulige fortsatte eksistens i Danmark. Mens sola gikk ned over Skaugumåsen, diskuterte brødrene Gjerde opp med engangsgriller og overflod av grillmat, som ble en hyggelig avslutning på denne hektiske ekskursjonsdagen.

Torsdag 17. august ble viet til foredrag, fordi det var flest norske deltakere tilstede denne dagen. Matti Masing fra Estland begynte dagen med å fortelle om langtidsovervåking av herptiler langs faste ruter på småveier i ulike habitater i Estland. Etter Mattis foredrag tok Harald Gjerde ordet og fortalte litt generelt om kriterier for naturvern i Norge med eksempler fra barskogvern og arbeidet til Siste Sjanse.

Etter dette tok vi en pause

for å studere de fire postere som var hengt opp. I tillegg til Pål Sørensens fotoserie av hoggormens fargevariasjoner, hadde Piret Pappel fra Estland en poster om sitt arbeid med DNA-analyser av erythrocyter (røde blodceller) fra grønnfrosker i Estland.

Melis Linnemägi fra Estland hadde en poster med fotografier og resultater fra et overvåkingstudium langs faste småveier i Sør-Estland. Der gjorde han bl.a. et nytt funn av den sjeldne froskearten *Pelobates fuscus*, noe som skal følges opp nærmere. K.D. Milto fra Russland hadde sendt et par ark om slettsnokens utbredelse i Nordvest-Russland.

Leif Gjerde hadde tre postere. Den ene omhandlet metoder for overvåking av bestandsstørrelsen hos de brune froskene *R. arvalis* og *R. temporaria* i Nordre Øyeren naturreservat (Norge), Hammer Bakker (Aalborg, Danmark) og Konopki-skogen (Jedwabne, Polen). Den andre posteren omhandlet en fargevariasjon (med mamoreret/midtpstripet strupe) hos spissmutet frosk fra Øyeren-deltaet. Den tredje omhandlet metoder

Artikkelforfatteren på leting etter amfibier. Foto: Kjell Sandaa.

for kategorisering av vannhull/dammer ut fra geologisk opprinnelse.

Eter pausen holdt Dag Dolmen et foredrag om sur nedbør som årsak til amfibienedgang i Sør-Norge, og hvordan et forsøk med å kalke fem sure tjern i Tovdal i Aust-Agder har virket positivt på amfibiene. Allerede sommeren etter kalking kom amfibiene tilbake, og antallet økte for hver sommer.

Odd Rygh fortsatte med å fortelle om et høyst imponerende skoleprosjekt ved Kløfta ungdomsskole i Ullensaker, der han i over ti år har sendt klasser ut for å kartlegge amfibiefaunaen i dammer, samt kartlegge hvilke dammer som fortsatt eksisterer. Et framtidig mål er å få kartlagt alle dammene i Ullensaker kommune, helst ved hjelp av de andre skolene i kommunen. Dag Dolmen tilbød sporenstreaks sin ekspertise og smittende entusiasme (helt gratis!) for et samlet lærerpanel i Ullensaker. Vi håper Odd Rygh tar denne utfordringen!

Leif Gjerde holdt deretter et foredrag om metoder for å skille eggklaser av buttmutet og spissmutet frosk. Telling av eggklaser i dammer og tjern i april og mai gir et meget nøyaktig mål på antall reproducerende hunnfrosk i en ynglelokalitet. I Leifs studieområde ved Øyeren, Fet og Lillestrøm gyter disse to froskeartene i de samme dammene, men det viser seg at antallet eggklaser fra en art varierer omvendt proporsjonalt med antallet eggklaser fra den andre arten, slik at det totale antall eggklaser opprettholdes. Hva som

To unge padder Bufo bufo som bodde under ei bølgeblikkplate på Tømte. Foto: Dag Dolmen.

er årsaken bak disse svingningene er foreløpig ukjent, men både de danske og estiske deltakerne kjente til fenomenet i sine respektive land. Det er for øvrig et stort metodisk problem å skille eggklasene av de to artene fra hverandre. Her ble vi vitner til en ivrig diskusjon mellom Kåre Føg og Leif Gjerde, som hadde ulik erfaring med å skille disse. Leif mente at han hadde funnet fram til ganske sikre kriterier for å skille eggklasene (bortsett fra noen unntak), mens Kåre mente at det ikke finnes sikre kjennetegn som kan skille dem.

Dag Dolmen holdt igjen et foredrag om det preliminare amfibieatlas i Norge som inneholder data til og med 1992. Mye er imidlertid skjedd siden 1992, så den neste utgaven vil nok vise et ganske annet bilde av utbredelsen av våre seks amfibiearter. Leserne av *Fauna* oppfordres herved til å sende Dag Dolmen sine herptilobservasjoner (e-mail: dag.dolmen@vm.ntnu.no) slik at herptilernes utbredelse i

Norge kan bli bedre kjent.

Ved lunsjen ble det avholdt møte i Norsk Feltherpetologisk Forum (NFHF), deretter et raskt «Nordic business meeting».

Eter arbeidshagens slutt gikk Kjell Sandaas og Beate Johansen ut og snudde på noen bølgeblikkplater som lå utenfor låven. Der fant de to sjarmende små padder som lå ved siden av hverandre i en liten grop i bakken (se foto) – en hyggelig avskjedshilsen fra den norske herpetofauna. Her sluttet det 7ende nordiske herpetologiske symposiet. Brødrene Leif og Harald Gjerde har gjort en kjempeinnsats for å gjøre dette til et faglig og hyggelig treff. De fortjener en stor takk for innsatsen!

Leif Gjerde melder at foredragene og posterne vil bli publisert i «Proceeding from the 7th Nordic Herpetological Symposium», i rapportserien «NØBI Introductory Research Essay».